

«основы», что отвечает и дидактическому принципу наглядности. В этом находит отражение и принцип доступности.

Научный подход к обучению словообразованию требует и того, чтобы словообразовательные процессы были представлены как закономерности. Как известно, описание любой закономерности предполагает переход к уровню абстрагирования. В то же время при усвоении абстрактных категорий, особенно языковых, учащийся испытывает значительные затруднения в силу переноса из речевой практики на родном языке тенденции интуитивного схватывания языковых фактов. Поэтому при разработке упражнений по обучению словообразованию следует найти такой прием, при котором можно было бы представить абстрагированные словообразовательные явления в достаточно определенной форме, обеспечивающей наглядность и доступность объяснения.

Кратко остановимся еще на одном из частных вопросов реализации принципа наглядности при обучении словообразованию.

Анализ действующих учебников и учебных пособий по английскому языку, а также анализ практики обучения в школе подтверждают тот факт, что словообразовательные явления, как правило, иллюстрируются только несколькими примерами. Конечно, с точки зрения формальной логики сравнение даже двух объектов может представить достаточную основу для абстрагирования их сходных или различающихся свойств. Однако с точки зрения дидактики этого совершенно недостаточно. Принцип наглядности, и в частности языковой, требует того, чтобы данное явление было представлено достаточным рядом однотипных производных слов.

Литература

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. - М. : Высшая школа, 1973. — 310 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — М. : Советская энциклопедия, 1969. — 606 с.
3. Балабан М.А. Отбор и распределение английского словообразовательного минимума для средней школы. Дисс.канд.филол.наук. - М., 1959. — 186 с.
4. Кубрякова Е. С. Что такое словообразование. - М., 1985. — 205 с.
5. Brown H. G. The Psychological Reality of «Grammar» in the ESL Classroom. TESOL, Quarterly, Washington, 1972, v. VI, No. 2. — 36 p.
6. Opportunities — Intermediate by Michael Dean, Anna Sikorsynska. — Longman: Pearson Education Ltd, 2000. — 112 p.
7. Tests in English Word-Formation. Misztal Marinsz. — Киев: Знання, 2010. — 229 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖЕТНІЧНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

УДК: 374+37. 053. 6+572. 9

Фогель Т.М.

У статті представлено педагогічний аналіз результатів формувального етапу дослідження рівня вихованості культури міжет-

нічних стосунків підлітків у процесі позакласної роботи. Здійснено порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів дослідження.

Ключові слова: культура міжетнічних стосунків, рівень вихованості культури міжетнічних стосунків.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ ВОСПИТАННОСТИ КУЛЬТУРЫ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ В ПРОЦЕССЕ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ

Фогель Т.

В статье представлен педагогический анализ результатов формирующего этапа исследования уровня воспитанности культуры межэтнических отношений подростков в процессе внеклассной работы. Осуществлен сравнительный анализ результатов констатирующего и формирующего этапов исследования.

Ключевые слова: культура межэтнических отношений, уровень воспитанности культуры межэтнических отношений.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE RESULTS OF RESEARCH OF CULTURE OF INTERETHNIC RELATIONS OF TEENAGERS DURING THE OUT-OF-CLASS WORK

Fogel T.

The article deals with the description of pedagogical analysis of the results of forming research of the level of breeding culture of interethnic relations of teenagers during the out-of-class work. Comparative analysis of the results of establishing and forming stages of the research is made.

Key words: interethnic relations culture, level of breeding culture of interethnic relations.

Актуальність даного дослідження. Виховання культури міжетнічних стосунків саме підлітків, як особливої вікової категорії, є важливим в умовах сьогодення. Адже саме у цьому віці відбувається процес соціалізації учнів. Вивчаючи своє внутрішнє «Я», підлітки досліджують і всіх довколишніх людей. Їм притаманна категоричність у судженнях та конфліктність. Інші культурні традиції, соціальні відмінності подеколи не сприймаються, що призводить до непорозуміння, а той конфліктів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливість формування культури міжетнічних стосунків є для України не лише бажаним орієнтиром, але й необхідною умовою існування як цілісної суверенної держави, яка прагне миру і злагоди. Адже, Україна - багатонаціональна держава і толерантні, виважені міжетнічні стосунки представників різних етнічних меншин з титульною нацією - запорука нормального демократичного сталого розвитку країни.

Культура міжетнічних стосунків – це духовно-моральна якість особистості, що сприяє ефективній реалізації взаємозалежних інтересів етносів, народностей у процесі економічного, політичного, соціального і духовного життя на принципах свободи, рівноправності, взаємодопомоги, миру, толерантності [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема виховання культури міжетнічних стосунків привертала увагу вчених як минулого, так сучасних дослідників.

В історії педагогічної думки ідеї міжнародної солідарності, миру і співпраці між народами знайшли відображення у дослідженнях Ф. Гансберна та Л. Гурлітта (засновників реформаторської Бременської школи); І. Гаспринського (взаємодія і взаємопроникнення культур - шлях до прогресивного розвитку всіх народів); П. Каптерева (єдність національного й загальнолюдського в педагогіці); М. Кунінга – (автор проекту створення Міжнародного педагогічного консультативного центру); М. Жюльєна Паризького (засновник порівняльної педагогіки); М. Рериха ("благодійний синтез" - об'єднання культур, як основний чинник взаєморозуміння й позитивного співробітництва представників етнокультурних систем) та інших учених.

Науковим підґрунтям для вивчення особливостей виховання культури міжетнічних стосунків виступили: ідея цілісності культурно-історичного розвитку людства й певної схожості культур (М. Данилевський, Е. Ейлер, А. Тойнбі та ін.); ідея про культуру як діалог, де людина виступає як унікальний світ культури, який взаємодіє з іншими особистостями культурами, що творять себе у процесі цієї взаємодії і впливають на інших (М. Бахтін та ін.); ідея діалогу культур (В. Біблер, С. Курганов, В. Оконь та ін.); культурно-історична теорія розвитку поведінки і психіки (Л. Виготський).

Мета статті: перевірка ефективності апробації експериментальної моделі реалізації педагогічних умов виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у процесі позакласної роботи та порівняння отриманих даних на констатувальному та формуальному етапах експерименту.

Завдання дослідження: виокремити критерії, показники та надати якісні характеристики рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків; представити результати прикінцевого етапу формуального експерименту щодо рівнів; перевірити ефективність формуального експерименту за допомогою методів математичної статистики.

Результати дослідження. Для перевірки ефективності формуального експерименту, підведення його підсумків, проведення контрольного зрізу було використано різноманітні методи педагогічного дослідження, що й на констатувальному етапі експерименту: спостереження, анкетування, опитування, бесіда, інтерв'ю, метод експертної оцінки, самооцінки власного досвіду, психологічні тести та методики, питальники тощо.

Для визначення загального рівня вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків на констатувальному та прикінцевому етапі формуального експерименту результати вимірювання рівнів її вихованості за означеними критеріями було розподілено у такий спосіб: до високого рівня вихованості культури міжетнічних стосунків було віднесено підлітків, у яких за емоційно-настановчим, гностично-орієнтувальним, комунікативно-конативним критеріями був наявний високий рівень прояву всіх показників. Аналогічно визначались середній, низький рівень культури міжетнічних стосунків підлітків, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1
Загальний рівень вихованості культури міжетнічних стосунків
підлітків на констатувальному етапі експерименту (%)

Рівень Група	Високий	Середній	Низький
ЕГ	8,4	11,1	80,5
КГ	7,8	11,8	80,4

Відповідно до визначених критеріїв та їх показників було визначено, що високий рівень вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків (4,5 – 5,0 балів) характерний для підлітків доброзичливих, тактовних, оптимістичних, кмітливих. Їм притаманна стійка етнічна ідентифікація. Вони добре або дуже добре володіють знаннями про культурні особливості та історію рідного етносу та мають бажання поширювати ці знання. Виявляють стійкий інтерес до культурних особливостей інших етносів. Такі підлітки вміють поважати думку інших, невороже ставитись до відмінних від своїх думок та розуміють, що існують інші погляди. Вони демонструють готовність до свідомих особистих дій, направлених на досягнення гуманістичних відношень між людьми й групами людей, які мають різний світогляд, різні ціннісні орієнтири, стереотипи поведінки. Їх вирізняє відсутність негативного відношення до іншої культури, а також наявність позитивного образу іншої культури при збереженні позитивного прийняття своєї власної. Такі підлітки виявляють високий рівень конструктивно-гуманної поведінки в ситуаціях міжетнічної напруженості, та готові до компромісних рішень задля мирного розв'язання конфліктних ситуацій. Таким підліткам властива високорозвинена здатність до емпатії та етно-емпатії, що виявляється в здатності до співчуття іншим людям, проникнення в емоційний стан іншої людини, розуміння її емоцій, відчуттів та переживань. Демонструють високу здатність знаходити адекватні моделі поведінки, які сприяють підтриманню атмосфери взаємної згоди та довіри, високої результативності та спільної дії, і як результат, усунення нетерпимого відношення до представників інших етносів. Виявляють обзнаність із проявами культури та характерними особливостями різних етносів.

У залежності від ступеня прояву у підлітків змістових характеристик високого рівня виявлено було середній (3,4 - 4,4 бали), низький (0 - 3,4 бали) рівні вихованості культури міжетнічних стосунків.

Зміни рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків на прикінцевому етапі формуального експерименту визначено за ступенем прояву всіх показників емоційно-настановчого, гностично-орієнтувального, комунікативно-конативного критеріїв.

За показником "настанова на толерантне сприйняття поглядів та думок представників різних етносів" отримано такі дані: у 9,9% підлітків експериментальної групи (ЕГ) та 8,1% підлітків контрольної групи (КГ) цей показник проявився на високому рівні, у 69,3% підлітків ЕГ та 11,7% КГ - на середньому рівні. Низький рівень виявлено у 20,8% підлітків ЕГ та 80,2% - КГ.

За показником "настанова на толерантне сприйняття емоційного фону та настрою іншої людини як представника певного етносу" результати розподілено наступним чином: високий рівень виявило 12,7% респондентів ЕГ та 9,4% - КГ; середній - 70% в ЕГ та 13,7% у КГ; низький - 17,3% в ЕГ та 76,9% у КГ.

Значні якісні та кількісні зміни відбулися за показником "етноемпатія", а саме: на високому рівні опинилось 12,5% підлітків ЕГ та 4,6% - КГ; на середньому - 60,8% та 12,9% підлітків відповідно ЕГ та КГ; на низькому - 26,7% підлітків ЕГ та 82,5% - КГ.

Аналіз результатів ступеня прояву показників за емоційно -настановчим критерієм сприяв з'ясуванню рівня вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків після формульованого експерименту, що представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Середньоарифметичні дані рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків за емоційно-настановчим критерієм на прикінцевому етапі експерименту (%)

Рівень \ Група	Високий	Середній	Низький
ЕГ	11,7	66,7	21,6
КГ	7,4	12,8	79,8

З таблиці 2 видно, що для більшості респондентів ЕГ притаманний середній рівень (66,7%). Низький рівень виявило 21,6% підлітків, а високий - 11,7%. Дані у КГ виявились зовсім іншими: високий рівень - 7,4%, середній - 12,8%, низький - 79,8%.

Порівняння даних, отриманих на констатувальному етапі експерименту та після формульованого етапу, засвідчує, що в ЕГ на 4,9% збільшилась кількість підлітків із високим рівнем вихованості культури міжетнічних стосунків за емоційно-настановчим критерієм. На 54,6% збільшилась кількість тих дітей, які виявили середній рівень. Значно зменшився (на 59,7%) показник низького рівня.

Отриманий результат свідчить про результативність експериментальної роботи з реалізації педагогічних умов виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у процесі позакласної роботи.

Проте, у КГ не відбулися кардинальні зміни, оскільки в цій групі продумана, цілеспрямована експериментальна робота не здійснювалась, що й вплинуло на результат: лише на 0,2% підвищилась кількість підлітків із високим рівнем культури міжетнічних стосунків, на 0,3% - з середнім, а також на 0,5% зменшилась кількість підлітків із низьким рівнем.

За показником "усвідомлення власної приналежності до певного етносу" зафіксовано 18,9% дітей ЕГ та 8% - КГ на високому рівні; 51,4% дітей ЕГ та 12,4% - КГ на середньому рівні; 29,7% - ЕГ та 79,6% - КГ на низькому рівні.

За показником "обізнаність із проявами культури різних етносів" діагностовано такий результат: на високому рівні він проявився у 15,2% підлітків ЕГ

та 6,7% - КГ; на середньому - у 63% підлітків ЕГ та 11,9% - КГ; на низькому рівні у 21,8% підлітків ЕГ та 81,4% - КГ.

У 20,2% респондентів ЕГ та 8,4% - КГ виявився високий рівень прояву показника "знання щодо характерних особливостей різних етносів". На середньому рівні опинилось 55,1% респондентів ЕГ та 11,2% - КГ, а також на низькому рівні - 24,7% підлітків ЕГ та 80,4% - КГ.

Отримані результати ступеня прояву показників за гностично-орієнтувальним критерієм, дозволили визначити рівень вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків, що відображено у таблиці 3.

Таблиця 3
Середньоарифметичні дані рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків за гностично-орієнтувальним критерієм на прикінцевому етапі експерименту (%)

Рівень \ Група	Високий	Середній	Низький
ЕГ	18,1	56,5	25,4
КГ	7,7	11,8	80,5

Як видно з таблиці 3, у 18,1% підлітків ЕГ та 7,7% - КГ зафіксовано високий рівень культури міжетнічних стосунків за означеним критерієм. На середньому рівні опинилось 56,5% підлітків ЕГ та 11,8% - КГ, а на низькому - 25,4% підлітків ЕГ та 80,5% - КГ.

Порівняння отриманих даних на різних етапах експерименту, дозволяє бачити наступну динаміку: на 9,3% в ЕГ збільшилась кількість підлітків із високим рівнем культури міжетнічних стосунків (у КГ на 0,1%); на 45,7% стало більше підлітків із середнім рівнем (у КГ показник не змінився та складає 11,8%). Що стосується низького рівня, то спостерігається в ЕГ зменшення на 55% підлітків (у КГ на 0,1%).

На підставі аналізу отриманих даних вже за двома критеріями (емоційно-настановчим, гностично-орієнтувальним) ми можемо ще раз переконатися у цьому, що визначення та експериментальна апробація педагогічних умов виховання у підлітків культури міжетнічних стосунків дало позитивні результати.

Розподіл респондентів за ступенем прояву показника "уміння налагоджувати доброзичливі стосунки із довколишніми" виявився таким: високий рівень - 25,8% в ЕГ та 10,9% у КГ; середній рівень - 53,8% в ЕГ та 12,1% у КГ; низький рівень - 20,4% в ЕГ та 77% у КГ.

За показником "наявність комунікативних здібностей щодо ефективного спілкування з представниками різних етносів" було отримано наступні результати: високий рівень - 22,4% в ЕГ та 11,1% у КГ; середній рівень - 66,3% в ЕГ та 15% у КГ; низький рівень - 11,3% в ЕГ та 73,9% у КГ.

Розподіл підлітків за рівнями за показником "уміння творчо використовувати культурний потенціал різних етносів" виявився наступним: високий рівень - 14,5% в ЕГ та 5,3% у КГ; середній рівень - 57,8% в ЕГ та 7% у КГ; низький рівень - 27,7% в ЕГ та 87,7% у КГ.

За допомогою результатів ступеня прояву показників за комунікативно-конативним критерієм ми визначили рівень вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків, що представлено у таблиці 4.

Таблиця 4
Середньоарифметичні дані рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків за комунікативно-конативним критерієм на прикінцевому етапі експерименту (%)

Рівень \ Група	Високий	Середній	Низький
ЕГ	20,9	59,3	19,8
КГ	9,1	11,4	79,5

З таблиці 4 видно, що для 20,9% підлітків ЕГ та 9,1% - КГ притаманний високий рівень культури міжетнічних стосунків. Середній рівень виявило 59,3% підлітків ЕГ та 11,4% - КГ, низький - 19,8% в ЕГ та 79,5% у КГ.

Співставлення даних, отриманих під час констатувального та формувального етапів експерименту, свідчить, що в ЕГ на 11,2% підвищилася кількість підлітків із високим рівнем культури міжетнічних стосунків (у КГ - на 0,4%), на 49,1% збільшився показник середнього рівня (у КГ - на 0,2%), на 60,3% зменшилась кількість підлітків із низьким рівнем (у КГ - на 0,6%). Отримані результати вже втретє (за трьома критеріями) підтверджують ефективність нашої експериментальної роботи.

До високого (середнього, низького) рівня вихованості культури міжетнічних стосунків було віднесено підлітків, у яких за трьома критеріями виявлено високий (середній, низький) рівень прояву всіх показників. У таблиці 5 подано дані загального рівня вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків на прикінцевому етапі експерименту.

Таблиця 5
Загальний рівень вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків на прикінцевому етапі експерименту (%)

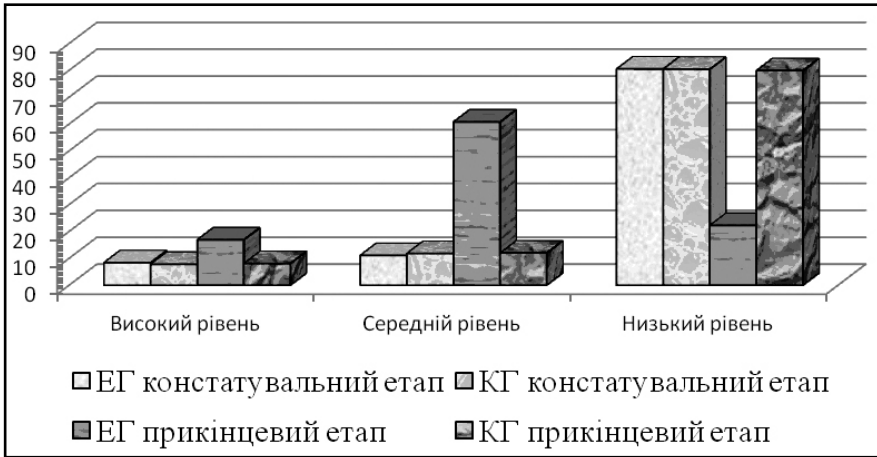
Рівень \ Група	Високий	Середній	Низький
ЕГ	16,9	60,8	22,3
КГ	8,1	12,0	79,9

Представлений у таблиці 5 результат, дозволив зробити висновок, що в ЕГ зафіксовано 16,9% підлітків із високим рівнем культури міжетнічних стосунків (у КГ - 8,1%); 60,8% - з середнім рівнем (у КГ - 12%); 22,3% - з низьким рівнем (у КГ - 79,9%).

На діаграмі 1 подано динаміку росту кількісних показників рівнів вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків на констатувальному етапі експерименту та прикінцевому його етапі.

Діаграма 1

Порівняльні дані вихованості культури міжтнічних стосунків підлітків на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (%)

З таблиць 5 та діаграми 1 видно, що показники рівнів вихованості культури міжтнічних стосунків підлітків на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту підвищилися в ЕГ. У КГ показники змінилися, проте не так значно. Так, на 8,5% збільшилася кількість респондентів ЕГ із високим рівнем (у КГ - на 0,3%); на 49,7% - з середнім рівнем (у КГ - на 0,2%); на 58,2% зменшився показник низького рівня в ЕГ (у КГ - на 0,5%).

Представимо математичну обробку одержаних результатів експерименту [2]. Метою опрацювання результатів формувального експерименту за допомогою статистичних методів було встановлення розбіжності кінцевого стану рівня вихованості культури міжтнічних стосунків підлітків (після проведення експериментальної роботи) експериментальної та контрольної груп.

Маємо порядкову шкалу з $L = 3$ різними рівнями – «високий рівень», «середній рівень» та «низький рівень». Характеристикою групи є відсоток підлітків, які до неї входять та опинилися на тому чи іншому рівні. Для експериментальної групи вектор рівнів ϵ , $\epsilon = (n_1, n_2, n_3)$, де n_k – відсоток підлітків експериментальної групи, які опинилися на k -му рівні, $k = 1, 2, 3$. Для контрольної групи вектор рівнів m , $m = (m_1, m_2, m_3)$ де m_k – відсоток підлітків контрольної групи, які опинилися на k -му рівні, $k = 1, 2, 3$.

Розрахунок емпіричного значення χ^2 на прикінцевому етапі експерименту ($\chi^2_{емп \phi} =$) здійснювався за такою ж формулою, за таким алгоритмом, як і на констатувальному етапі.

$$\chi^2_{емп \phi} = N \cdot M \cdot \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{\frac{n_i + m_i}{N + M}}$$

де $N = 100$, $M = 100$, $L = 3$, $n = (16,9; 60,8; 22,3)$, $m = (8,1; 12,0; 79,9)$.

$$\chi^2_{\text{емп } \phi} = 100 \cdot 100 \cdot 0,006827 = 68,27 \text{ отже } \chi^2_{\text{емп } \phi} = 68,27 > \chi^2_{0,05} = 5,99,$$

та більше $\chi^2_{0,01} = 9,210$.

Емпіричне значення критерію χ^2 на прикінцевому етапі експерименту $\chi^2_{\text{емп } \phi} = 68,27$. Тобто, емпіричне значення критерію χ^2 порівняння експериментальної та контрольної групи на прикінцевому етапі більше за критичне значення. Таким чином, достовірність розбіжностей характеристик контрольної та експериментальної груп стосовно рівня вихованості культури міжетнічних стосунків після експерименту складає 95%.

Щоб бути більш впевненими, що саме за рахунок проведеного експерименту виникла позитивна динаміка в рівні вихованості культури міжетнічних стосунків в експериментальній групі підлітків, додатково визначено емпіричне значення критерію χ^2 порівняння експериментальної групи на констатувальному етапі та після проведення експерименту (прикінцевому етапі). Емпіричне значення критерію χ^2 такого порівняння згідно розрахунку складає 70,16, що є більше за критичне значення критерію χ^2 . Таким чином, з ймовірністю 95 % можна стверджувати, що в результаті експерименту відбулися позитивні зміни в рівні вихованості культури міжетнічних стосунків в експериментальній групі.

Емпіричне значення критерію χ^2 такого порівняння у контрольній групі складає 0,01, що є менше за критичне значення $\chi^2_{0,05} = 5,99$. Отже, в контрольній групі за період проведення формувального експерименту не відбулися значні зміни в рівні вихованості культури міжетнічних стосунків, тому що не проводилась цілеспрямована експериментальна робота з досліджуваної теми.

Висновок. Таким чином, з дев'яносто п'яти відсотковою ймовірністю можна стверджувати, що зміни, які відбулися в рівні вихованості культури міжетнічних стосунків підлітків експериментальної групи є достовірні, статистично значущі та відбулися внаслідок апробації експериментальної моделі реалізації педагогічних умов виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у процесі позакласної роботи, що є доказом її ефективності.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці та реалізації технології виховання культури міжетнічних стосунків підлітків.

Література

1. Назаренко Г.А. Виховання культури міжетнічних відносин старшокласників у позаурочній діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.07 / Назаренко Галина Анатоліївна. – К., 2007 – 243 с.

2. Новиков Д.А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д.А. Новиков. - М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.

ІНДИВІДНИЙ КОНСТРУКТ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923

Копоненко А. О.

Стаття посвячена раскрытию психологического содержания индивидуального конструкта дифференциальной модели саморепрезентации, в который входят такие симптомокомплексы как эмоциональность, сензитивность, психомоторика и лабильность.